

एकादशीनिर्णयः

एकादशीं वृथा ब्रून्ति केचिदास्माकपण्डिताः ।
तेशां लुप्त्यै कर्मकृतैः कृष्णप्रीत्यै यतामहे ॥ १ ॥

अरुणोदयवेलायां दशमी यदि दृश्यते ।
पापमूलं तदा ज्ञेयमेकादश्युपवासनम् ॥ २ ॥

चतस्रो घटिकाः प्रातररुणोदय उच्यते ।
इत्याचार्यवचः स्मार्तं तद्विरोधोऽस्ति नः किल ॥ ३ ॥

इति विप्रतिपन्नानामुत्तरं दातुमारभे ।
स्यादेतद्यदि मध्वोक्ते चतुष्के दशमीस्पृशि ॥ ४ ॥

उपवासं परदिने कुर्मस्तन्मार्गगा वयम् ।
तत्पूर्वघटिकामात्रवेधेऽपि त्यजतां तिथिम् ॥ ५ ॥

तत्यागः सुतरां यस्मादस्माकमकुतोभयम् ।
अनुक्तोऽयं कुतः पन्था इति शङ्कान्तरं यदि ॥ ६ ॥

तर्ह्यनुक्तिविरोधोऽयं तत्राप्युत्तरमारभे ।
प्रमाणान्येव संगृह्णन्नाचार्यः स्वाशयं त्विमम् ॥ ७ ॥

शिष्यायोपदिशन्ग्रन्थे न बबन्ध सदग्रणीः ।
कृष्णाष्टमीकल्पकर्त्रा मध्वेनादर्शितं यथा ॥ ८ ॥

तिथ्यन्ते पारणं शुष्कादाचारात्तद्वदस्त्वदम् ।

साम्यमात्रविवक्षायामग्रे प्रववृते स्मृतिः ॥ ९ ॥

द्विमुहूर्तमनाध्याय इति साम्यवचो यथा ।
न्यायप्राप्तो विशेषोऽयं नाङ्गीकार्यः कथं बुधैः ॥ १० ॥

न हि वृद्धौ क्षये साम्ये तिथीनामेकरूपता ।
वृद्धौ साम्ये क्षये चोषस्त्रिचतुःपञ्चनाडिकाः ॥ ११ ॥

इत्यादिस्मृतिवाक्येषु वैरूप्यस्यैव दर्शनात् ।
यत एकत्र निर्णीतः शास्त्रार्थो ह्यपरत्र च ॥ १२ ॥

संक्षेपविस्तराभ्यां हि प्रवदन्ति मनीषिणः ।
यथा सामान्यशब्दार्थं चतुष्पदविबोधितम् ॥ १३ ॥

आदाय कालभेदेन विशेषं च वदद्वचः ।
न विरुद्धं तथाऽऽर्योक्तसामान्यवचनं त्विदम् ॥ १४ ॥

साम्ये ह्वासे समादाय वृद्धिमात्रप्रभेदकम् ।
विशेषं दर्शयद्वाक्यं विरुद्धं नैव धीमतः ॥ १५ ॥

न हि द्विलिप्तिकामात्रं तत्कालत्वावबोधकम् ।
घाटिकात्रिकमात्रं तु वृद्धौ ह्वासे तु पञ्चकम् ॥ १६ ॥

कस्मादनाध्यायतायां हेतुरित्येव चिन्त्यताम् ।
वृद्धावुन्मुखता तिथ्याः ह्वासेऽवाङ्मुखता तथा ॥ १७ ॥

अतस्त्रिकं वृद्धिगतं भविष्यति चतुष्टयम् ।
ह्वासे तथा पञ्चकं स्यादिदि कृत्वैव चोदना ॥ १८ ॥

एव सति महावृद्धौ दशमी षष्ठगाऽपि या ।
स्यादेव सप्तमस्यान्तपर्यन्ता न्यायसाम्यतः ॥ १९ ॥

तथा च श्रीमदाचार्यवचनोल्लङ्घनाद्भयम् ।
अनाश्रिताप्ततच्छिष्यवचनस्य भवेत्तव ॥ २० ॥

नास्माकं तत्कृपाभाजां तच्छिष्यकरुणाबलात् ।
किं च पञ्चाशतः षष्ठघटिका व्यापिनी यदा ॥ २१ ॥

दशमी तद्दिनं त्वं च मुञ्चस्येवाविशङ्कितः ।
अतो वेलापदं ह्येतत्पूर्वकालस्य वाचकम् ॥ २२ ॥

अनिच्छताऽपि स्वीकार्यं नीरादेरप्रसक्तिः ।
नो चेन्मध्वोक्त्यवज्ञाता पूर्वकालेऽपि तां त्यजन् ॥ २३ ॥

भयभाक् स्यास्य नः कालस्सप्तमी घटिका यतः ।
वृता सामान्यशब्दस्य विशेषार्थपरिग्रहात् ॥ २४ ॥

कथं नार्योक्तमार्गेण श्रेयांस्तस्य परिग्रहः ।
पूर्वापरत्वं षष्ठ्यर्थस्सम्बन्धः सहभाविता ॥ २५ ॥

आनन्तर्यं चेति वाचा जयार्यस्यैव निश्चितम् ।
शिष्टाचारात्स्मृतिः कल्प्या दृष्टा सामान्यवागसौ ॥ २६ ॥

तन्मूलार्थं त्यजेन्नैव निर्मूलं तद्विरोधिनम् ।
यतो मुहूर्तशब्दोऽयं साधिके घटिकाद्वये ॥ २७ ॥

अपि शक्तस्ततोऽस्माकं न विरोध्यपरं वचः ।
किं च टीकाकृतोक्तोऽर्थो मूलस्यातिप्रशस्यते ॥ २८ ॥

न ह्यक्ष्यादित्ययोरैक्यादित्यस्यैकविधत्वतः ।
इति टीकोदितोऽन्योऽर्थः परित्याज्यो विपश्चिता ॥ २९ ॥

एवं चेन्मध्वशिष्येण साक्षाद्वीकाकृता कृता ।
त्रिविक्रमाचार्यवर्येण मर्यादेयं किमुच्यते ॥ ३० ॥

न च तत्कृतपद्यत्वे शङ्कात्रोत्थातुमर्हति ।
देशान्तरस्थविदुषामैतिह्याख्यप्रमाणतः ॥ ३१ ॥

पान्तस्मानिति पद्यस्य वन्दे वन्द्यमिति स्तुतेः ।
अन्यथा मध्वकृतितानिर्णयः किं कृतस्तव ॥ ३२ ॥

साक्षाच्छ्रीमध्वशिष्याणां नवाना जयसन्मुनेः ।
टीकाकारस्य मार्गोऽयं हेयो वाचा कथं द्वयोः ॥ ३३ ॥

जानन्त्यमी न किं सर्वे कृष्णामृतमहार्णवम् ।
नैतादृशी तिथिस्तेषां काले किं काऽपि नाभवत् ॥ ३४ ॥

गुरवस्ते किं नु मूकाः शिष्या वा द्रोहिणो गुरोः ।
लक्ष्मीनारायणमुनेर्व्यासतीर्थार्ययोगिनः ॥ ३५ ॥

विबुधेन्द्रमुनेर्वशो जयरीर्थादिरेव हि ।
बलवत्त्वं प्रतिज्ञाय बहुत्वाच्च स्वभावतः ॥ ३६ ॥

प्रबलस्य विरोधेन दुर्बलस्यैव हेयताम् ।
शिक्षतो मध्वमार्गस्य गतिस्ते कण्टकायदे ॥ ३७ ॥

बहुवागमविरोधेषु ब्राह्मणेषु विवादिषु ।
उपोष्या द्वादशी शुद्धा त्रयोदश्यां तु पारणम् ॥ ३८ ॥

इत्याचार्यवचः साक्षात्यक्तं सर्वात्मना त्वया ।
बहुदुष्टविरोधेऽपि यतः पूर्वैव सेव्यते ॥ ३९ ॥

एकाऽतिद्वादशीवृद्धौ नो चेद्वृद्धौ तु षोडश ।
ह्येकलिप्ती समे ह्मासे चतुष्कादुत्तरं त्विदम् ॥ ४० ॥

अतिवृद्धावष्टयुगं वृद्धावष्ट समे चतुः ।
ह्येकलिप्ती समे ह्मासे चतुष्कादुत्तरं त्विदम् ॥ ४१ ॥

अस्यार्थः कथ्यते पूर्वविद्वच्छिक्षानुसारतः ।
एकातिद्वादशीवृद्धौ नो चेदित्येकवाक्यता ॥ ४२ ॥

वृद्धौ तु षोडशेत्येतदपरं तत्परं परम् ।
आदिपादस्यादिवाक्यं द्वितीयस्य द्वितीयकम् ॥ ४३ ॥

वाक्यं द्वितीयपद्येऽस्मिन् तृतीयस्य तृतीयकम् ।
षट्पञ्चघटिकावृद्धिरतिवृद्धिरिहोच्यते ॥ ४४ ॥

एकद्वित्रयात्मका वृद्धिः समवृद्धिरिति स्मृता ।
चतुष्कान्मूलवाक्योक्तघटिकानां चतुष्टयात् ॥ ४५ ॥

उत्तरं पूर्वकाले तु ज्ञेयेत्थं दशमी तिथिः ।

अतिवृद्धौ न चेत्साम्यवृद्धौ तद्वेधवर्जिता ॥ ४६ ॥

घटिकैका यदि भवेच्छुद्धा सा सकला तिथिः ।
लिसिर्विघटिकाः पञ्च लिसयो द्वादशैव तु ॥ ४७ ॥

घटिकैकेति विज्ञेया ज्योतिःशास्त्रप्रमाणतः ।
पञ्चाशदुत्तरा षष्ठी घटिकैकाऽथ लिसयः ॥ ४८ ॥

चतस्रः पञ्चमीप्रान्तभागात्मकतया स्थिताः ।
एवं शोडश पूर्वोक्ता दशमीवेधवर्जिताः ॥ ४९ ॥

यदि स्युर्लिसयस्तर्हि शुद्धा सा सकला तिथिः ।
समे द्विलिसिकामात्रं ह्वासे त्वेकैव सा मता ॥ ५० ॥

चतुष्कादुत्तरं त्वेतद्दशमीवेधवर्जनम् ।
महाह्वासेऽधिका शुद्धिरल्पह्वासे तु विद्धता ॥ ५१ ॥

अपि स्यादिति सा शङ्का लिसिमात्रमशोधयत् ।
एवं सति तदाऽप्युक्ता लिसिरेका पराऽपि च ॥ ५२ ॥

ह्वासत्वावगतेरस्याः साम्यपक्षोपमैव हि ।
अतिवृद्धावष्टयुगमष्टद्वन्द्वं हि षोडश ॥ ५३ ॥

लिसयो वेधहीनाः स्युर्वृद्धौ सत्यां समे दिने ।
सति साम्ये न वृद्धिश्चेदिति यावत्तदष्टकम् ॥ ५४ ॥

चतुष्टयं च लिसीनामेवं द्वादश लिसयः ।
घटिकैका भवेत्सर्वा दशमीवेधवर्जिता ॥ ५५ ॥

अन्यत्स्पष्टं लिसिमात्राश्रयाच्छ्रलोकोऽयमुत्तरः ।
इति श्रीमध्वकृपया हयग्रीवस्य किङ्करः ।
एकादशीं निर्णनाय वादिराजो यतिः स्फुटम् ॥ ५६ ॥

इति श्रीमत्कविकुलतिलक श्रीमद्भावासमीर

श्रीमद्वादिराजपूज्यचरणविरचितः एकादशीनिर्णयः समाप्तः

भारतीरमणमुख्यप्राणान्तर्गत श्रीकृष्णार्पणमस्तु